

Г. В. Разумова,

доктор економічних наук, доцент,

ORCID 0000-0003-4432-4050,

e-mail: anna.raz888@gmail.com,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,

О. В. Оскома,

кандидат економічних наук, доцент,

ORCID 0000-0002-1429-2070,

Український державний хіміко-технологічний університет, м. Дніпро,

К. О. Перетяцько,

здобувач вищої освіти,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

Постановка проблеми. На сьогодні світовими економічними трендами є глобалізація та інтеграція економік країн світу, держави та громадяни різних країн все більше починають співпрацювати між собою, використовуючи різноманітні засоби та інструменти для цього. Одним із таких інструментів є іноземне інвестування.

Іноземне інвестування безумовно є одним із провідних чинників економічного зростання для багатьох країн, у тому числі й для України. Іноземні інвестиції можуть посилити конкуренцію на ринку, шляхом інвестування у відстаючі підприємства, підвищити рівень добробуту громадян та посилити конкурентоспроможність підприємств-реципієнтів на світовій арені. Враховуючи це, а також стан розвитку економіки України, вважаємо цю тему дослідження актуальною та такою, що відповідає потребам сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідними вченими було зроблено значний внесок у дослідження питань, пов'язаних з інвестиційною діяльністю. Так, це питання розкрито у наукових працях таких вітчизняних науковців, як І. Бойчик, Ю. Залознова, О. Іванілов, С. Іванов, О. Кліменко, В. Ляшенко, Н. Осадча, О. Соколовська. Ці та багато інших науковців зробили значний внесок у створення та розвиток окремих напрямів досліджуваного питання, але, враховуючи постійні зміни у всіх сферах життя, необхідним є подальший розгляд цього питання.

Метою дослідження є аналіз показників обсягу та структури інвестиційної діяльності України.

Виклад основного матеріалу. Основним позитивним ефектом іноземного інвестування можна назвати те, що іноземні інвестиції дозволяють підтримувати інвестиційну діяльність у економіці країни у разі недостатності інвестиційних ресурсів у країні. Таке ж явище, як обмеженість ресурсів для інвестування, є цілком типовою для держав із низькими до-

ходами населення, вірно це й для українського суспільства. Залучення ж іноземних інвестицій у такій ситуації дозволяє розширити обсяги ринків та підвищити ВВП. Прикладом цього може виступати Японія 60-70-х років ХХ ст., де ріст обсягу капіталовкладень у 2 рази збігся із так званим «японським економічним дивом» – періодом коли за відносно короткий час ВВП країни збільшився більше ніж на 70% [6, с. 169]. Приблизно те саме можна побачити і в Південній Кореї у той самий період: завдяки політиці Пак Чон Хі та його «Закону про іноземні інвестиції та залучення іноземного капіталу» вдалося залучити значні обсяги капіталу у країну і, як наслідок, перетворити за декілька десятиліть аграрну відсталу країну в одного із світових економічних лідерів.

Наслідком залучення капіталу до економіки країни є розширення виробництва, а отже й створення нових робочих місць. Із цього випливає ще один позитивний ефект від іноземного інвестування – зниження безробіття. Наприклад, в Ірландії підприємствами з іноземною участю забезпечується приблизно 2/3 всього обсягу робочих місць.

Таким чином, іноземне інвестування здатне здійснювати позитивний вплив на економіку приймаючої країни при наявності чіткої стратегії, спрямованої на прийом іноземних інвестицій в інтересах розвитку національної економіки, що стимулює інвестування в ті галузі і в ті напрямки, де існує найбільш гостра потреба в капіталовкладеннях. За таких умов при поєднанні протекціонізму і відкритості економіки іноземне інвестування несе позитивний ефект, виступаючи в ролі основи інвестиційних процесів в економіці.

Розглянувши значення та основні переваги іноземних інвестицій, які вони несуть для приймаючої економіки, постає питання про успіхи України в цьому аспекті. Для цього вважаємо доречним порівняти обсяги інвестування в Україну та низку країн-членів Європейського Союзу (табл. 1) [1; 2; 6].

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в Україну та країни ЄС за 2013-2020 рр., млн євро

Рік	ПІІ в Україну	ПІІ в Бельгію	ПІІ в Польщу	ПІІ в Італію	ПІІ в Фінляндію	ПІІ в Румунію
2015	43613	554380	25558	419405	86900	745
2016	45221	583804	26822	432968	102845	727
2017	45277	601959	24682	456570	102275	632
2018	44452	518900	21497	484107	111684	1190
2019	51387	582073	24034	497245	130381	2155
2020	49378	536193	23766	478183	117075	2402

Побудовано авторами за джерелами [1; 2; 6].

Як ми можемо побачити, результати неоднозначні. З одного боку, наша країна приваблює більше інвестицій, ніж інші країни: Україна перевищує показник Польщі майже в 2 рази у 2020 р. (49 378 млн євро проти 23 766) та домінує порівняно

з Румунією – показник вище майже в 20 разів. З іншого боку, показник іноземних інвестицій в Україну залишається доволі малим порівняно з розвиненими європейськими державами. Таким чином, у Фінляндію інвестують у 2 рази більше, ніж в Україну, а в Італію та Бельгію – майже у 10 раз більше (рис. 1).

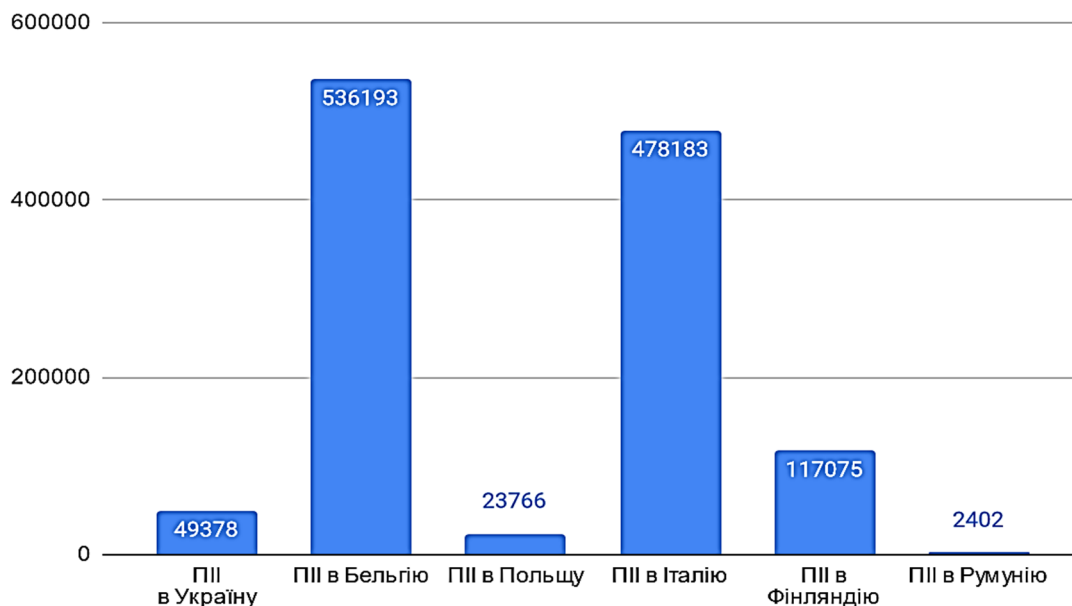

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну та Країни ЄС за 2020 р., млн євро [1; 2]

В Україні є всі умови для того, щоб приваблювати інвестиції з усього світу. По-перше, це велика кількість населення, причому населення дорослого, а отже потенційно місткий ринок та великий попит на різні товари. По-друге, це велика кількість кваліфікованих кадрів з вищою освітою. По-третє, велика територія країни та запаси різноманітних природних ресурсів, що дозволяє організувати майже будь-яке підприємство. По-четверте, це вигідне географічне розташування країни – країна знаходиться у географічному центрі Європи та має вихід до моря, що дуже сильно розширює логістичні можливості.

Чому ж тоді ми бачимо таке відставання в інвестуванні, порівняно з іншими країнами Європи?

На це може дати відповідь показник під назвою індекс інвестиційної привабливості. Цей показник, який розраховує організація Gfisa, оцінює бажання суб'єктів ринку вкладати гроші у національну економіку чи економіку регіону. Результати, до яких вони прийшли, представлено у табл. 2 [3].

Як пише Т. Венгуренко факторами впливу на інвестиційну привабливість країни є:

- економічна, політична та соціальна ситуація в країні;
- досконалість законодавства;
- прозора та дієва судова система;
- гарантії захисту прав інвесторів;
- наявність інвестиційної інфраструктури;

Таблиця 2

Рейтинг інвестиційної привабливості країн за 2020 р. (вибірково) [3]

Ранг	Країна	Індекс
1	США	75.9
8	Франція	67.2
13	Фінляндія	65.7
14	Бельгія	64.6
21	Ірландія	61.4
26	Італія	58.6
27	Естонія	58.2
32	Польща	54.5
37	Росія	51.9
39	Болгарія	50.7
45	Румунія	48.7
52	Казахстан	45.5
58	Україна	44.8

– рівень розвитку ринкових відносин і ринкової інфраструктури;

– низький рівень екологічного, інвестиційного, політичного, кредитного, комерційного, валютного ризиків;

– культура й освіта населення;

– конкуренція в галузі;

– валютна і фінансова політика [4, с. 105].

Існує ряд факторів, які негативно впливають на інвестиційну привабливість та інвестиційний клімат в Україні. Серед них є економічні, соціальні та політичні фактори. До них належать:

– неврегульована політична ситуація в країні;

– спад виробництва;

– низький рівень розвитку економіки;

– низький платоспроможний попит підприємств;

– зниження купівельної спроможності населення;

– соціальна нестабільність та незахищеність населення;

– посилення тиску на бізнес через високий рівень корупції, нерівні умови ведення бізнесу;

– недовіра до влади;

– орієнтованість політики уряду на залучення інвестиційних ресурсів з боку міжнародних фінансових організацій, зокрема МВФ та МБРР, а не створення сприятливих умов в інвестиційній сфері для залучення потенційних стратегічних іноземних інвесторів;

– непрозорість фінансового ринку України та недосконалість законодавчої бази як для національних, так і для іноземних потенційних інвесторів.

Проаналізувавши ці фактори, можна зробити висновок про те, що основними проблемами є рівень розвитку ринкових відносин, недосконалість законодавства та політична ситуація в країні.

Досліджуючи питання розвитку ринкових відносин в Україні, слід зазначити, що Україна в цьому аспекті відстала від своїх західних партнерів, в ос-

новному через комуністичне минуле, коли вільного ринку в Україні не було. Негативним чинником також є й низький рівень доходів населення.

Що стосується питання недосконалість законодавства, то в дослідженні інвестиційної привабливості за 2020 р. Україна зайняла 88 місце у категорії Верховенство права, 92 місце у категорії контроль корупції та 78 місце у категорії ефективність уряду. Останнім пунктом, який суттєво знижує інвестиційну привабливість України, є політична нестабільність [5]. Авжеж під цими словами у 2020 р. мався конфлікт на сході України, зараз, із початком повномасштабної війни, ця проблема посилилася.

Окрім обсягів інвестування в національну економіку, величезне значення має структура цих інвестувань. Під структурою мається на увазі те, які країни вкладають кошти та в які регіони.

Таким чином, спочатку треба розглянути структуру іноземних інвестицій за країнами-вкладниками (рис. 2) [5; 6].

Як можемо побачити на рис. 2, інвестиції від 4 країн займають майже три чверті від всіх інвестицій. Так, нідерландські інвестиції займають 30,5% від усього обсягу прямих іноземних інвестицій, Кіпр вкладає 15% від усього обсягу прямих іноземних інвестицій, а для Німеччини та Швейцарія цей показник дорівнює приблизно 13%. Найбільшими вкладниками в національну економіку є такі європейські країни, як: Нідерланди, Німеччина, Люксембург, Франція та ін. Україна змогла б залучати більше інвестицій від цих країн, якби стала державою-членом Європейського Союзу.

З іншого боку, інвестиції з інших частин світу практично відсутні. Серед азіатських країн присутня лише сусідня Туреччина, яка вкладає 1,4% від усіх коштів, та США – 2,5% від усіх інвестицій в національну економіку.

На нашу думку, національна економіка здатна залучити більшу кількість країн-інвесторів та більший обсяг інвестицій. Цьому сприятиме курс на євроінтеграцію та налагодження відносин з азіатськими країнами.

Для розгляду наступного важливого аспекту іноземного інвестування доречним буде подивитися на структуру іноземного інвестування по областям та регіонах України (рис. 3).

Як можемо побачити на рис. 3, іноземні інвестори вкладають кошти зовсім не рівномірно: 50% інвестицій припадає лише на місто Київ, Донецьку та Дніпропетровську область. Якщо ж до них додати показники Полтавської, Запорізької та Львівської областей, то ми отримаємо три чверті всіх інвестованих іноземцями коштів. Така диспропорція є явищем деструктивним для економіки, бо починає формуватися депресивних та процвітаючих регіонів України. Як наслідок, закріплення тенденції до розширення інвестиційного клімату різних регіонів. Такий порядок речей є дуже небезпечним для національної економіки, бо в перспективі може при-

Інвестиції

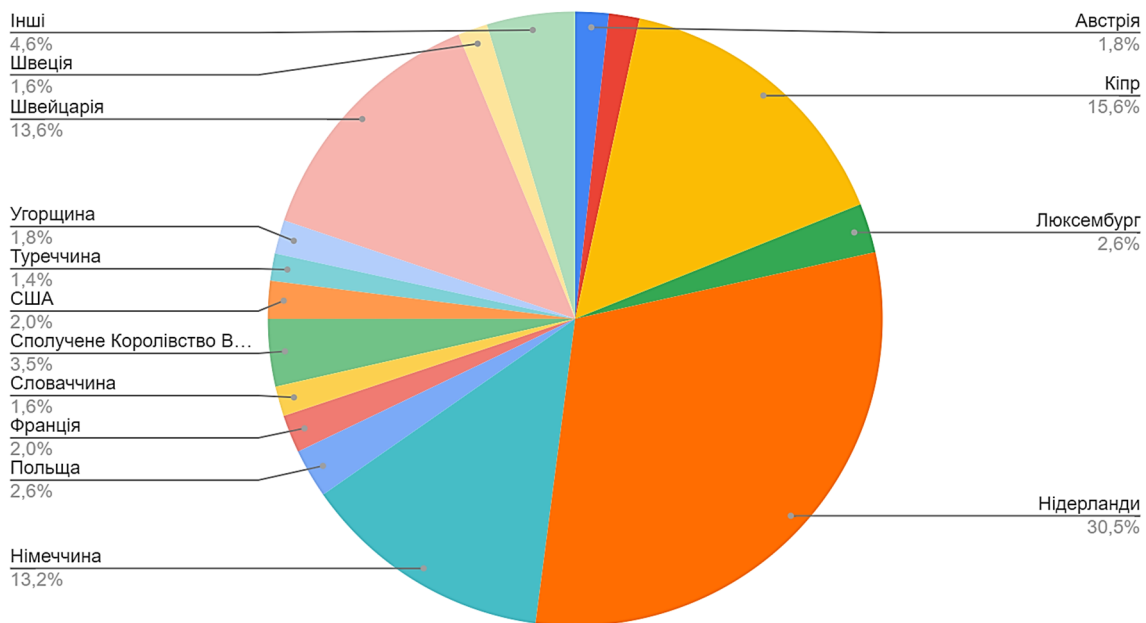

Рис. 2. Структура іноземних інвестицій за країнами-вкладниками за 2021 р.

Побудовано авторами за джерелами [5; 6].

Область

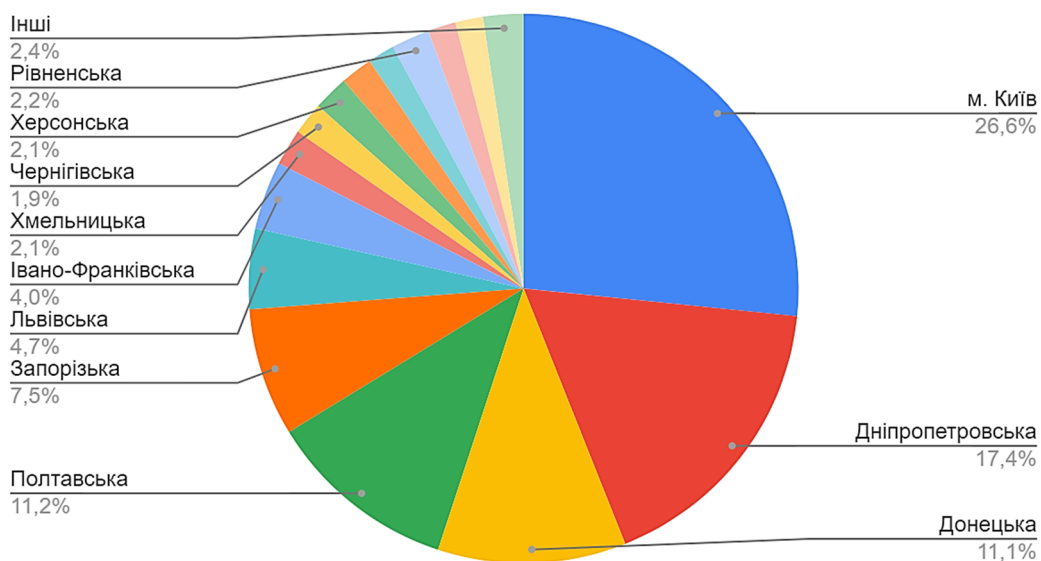

Рис. 3. Структура іноземного інвестування по областях України за 2021 р.

Побудовано авторами за джерелом [5].

вести до того, що показники економічного та соціального розвитку будуть відрізнятися на порядки.

Таким чином, слід активізувати політику залучення інвестицій у області, які зараз отримують меншу кількість коштів.

Необхідно також розглянути галузеву структуру іноземного інвестування (табл. 3).

Як можемо побачити з табл. 3, основними напрямками для іноземного інвестування в 2021 р. були промисловість, оптова та роздрібна торгівля, фінансова та страхова діяльність, тоді як транспортна, інформаційна сфери та операції з нерухомим майном були менш популярними. У сфері ж професійної та наукової діяльності взагалі відбувався відтік інвестицій.

Таблиця 3
Іноземне інвестування по галузевій ознаці
за 2021 р. [5]

Галузь	Прямі інвестиції
Сільське, лісове та рибне господарство	77,4
Промисловість	4 357,2
Оптова та роздрібна торгівля	1 076,6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	167,4
Тимчасове розміщення та організація харчування	40,9
Інформація та телекомунікації	54,3
Фінансова та страхова діяльність	530,5
Операції з нерухомим майном	195,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	-233,1

За таких умов можна зробити висновок про те, що на відміну від розвинених країн Європи, у яких більше значення має сфера послуг, Україна залишається індустріальною країною.

Далі розглянемо більш детальний огляд структури іноземних інвестицій в українську промисловість (рис. 4). У 2021 р. основна частина коштів вкладається у переробну промисловість. На неї припадає 38% відсотків всіх інвестицій. За нею йдуть металургійне виробництво – 22,1% інвестицій та добувна промисловість – 18%. На ці галузі припадає майже чотири п'ятих всіх коштів.

Якщо ж ми кажемо про 2022 р., то можна зазначити, що структура інвестувань суттєво зміниться у зв'язку з війною у нашій країні, хоч досить складно робити прогнози, але можна розглянути декілька фактів.

Рис. 4. Структура іноземних інвестицій в українську промисловість у 2021 р.

Побудовано авторами за джерелом [5].

Першим з таких фактів є те, що за даними Національного банку відбулося зниження інвестиційної активності у першому та другому кварталах 2022 р. (рис. 5) [5].

Як можемо побачити, у першому кварталі 2022 р. відбувся різкий спад обсягів іноземного інвестування – з 64 млрд дол. США станом на 31.12.2021 р. до 56 млрд станом на 31.03.2022 р., тобто на 12,6%. Тенденція до зменшення обсягів інвестування зберігається й в другому кварталі, хоч і в менших обсягах. Незважаючи на те, що остаточних даних на сьогодні немає, цілком ймовірно, що у зв'язку з ракетними ударами по критичній інфраструктурі частина інвесторів могла вийти з українського ринку.

Хоч такі результати й є незадовільними, вони є цілком очікуваними: під час бойових дій неможливо забезпечити гарантії безпеки інвестицій й не кожен інвестор готовий на те, щоб вкладати нові кошти у вітчизняні підприємства, а й навіть підтримувати вже існуючі капіталовкладення.

На даний момент офіційних даних про галузеву структуру немає. Проте, можна визначити найперспективніші для інвестування галузі. Першою з таких, на нашу думку, є оборонно-промисловий комплекс (ОПК) – його значення у воєнний час неможливо переоцінити, але й після нашої перемоги українська армія потребуватиме оснащення. Металургійна галузь має велике значення для ОПК, що також робить його більш інвестиційно привабливим.

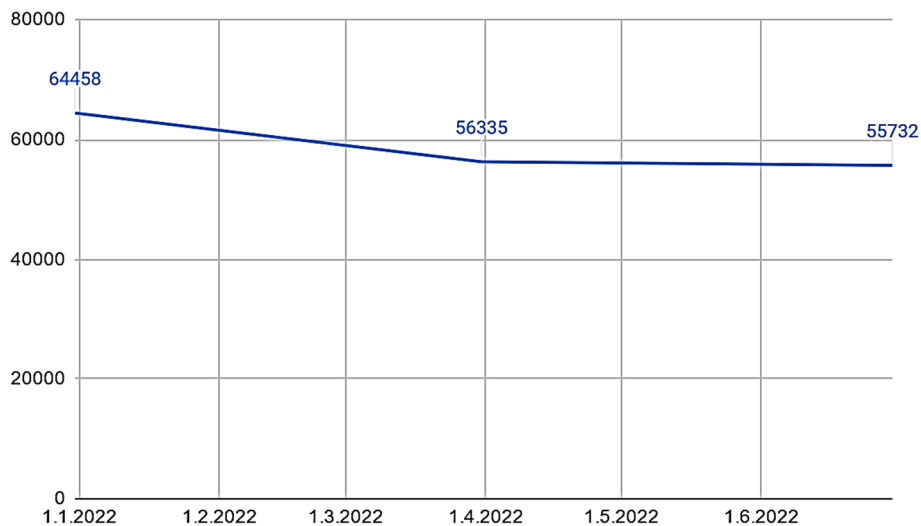

Рис. 5. Динаміка прямих іноземних інвестицій за перший та другий квартал 2022 р., млн дол. США

Побудовано авторами за джерелом [5].

Ще однією сферою, яка є перспективною у воєнний час, можна назвати інформаційні технології. Сектор ІТ найбільш успішно адаптувався до війни, зберігши більшість контрактів. Це легко пояснюється тим, що ІТ як галузь не потребує якогось коштовного обладнання та не потребує чітко визначеного робочого місця – головним ресурсом у сфері є людський капітал. За рахунок цього вітчизняні компанії легко перейшли до дистанційного формату праці та, таким чином, мінімізували вплив бойових дій на свою діяльність.

Повертаючись до питання розподілу іноземних інвестицій по регіональному критерію, можна зробити певні припущення. Так, доволі очевидним з боку іноземних власників капіталу, на нашу думку, інвестувати кошти саме у західні регіони країни більше, ніж у прифронтові регіони. На фоні руйнувань, яких зазнала інфраструктура східних регіонів, це може призвести до негативного для нашої країни ефекту, який полягає у повній невідповідності їх розвитку. Саме тому, на наш погляд, у післявоєнні часи слід зробити у таких регіонах нашої країни

максимально комфортні для інвестицій умови, що дозволить компенсувати шкоду, нанесену війною.

Висновки. Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що Україна демонструвала помірні результати по показнику прямих іноземних інвестицій по європейському регіону. Дослідженні джерела показують, що нижча за партнерів у ЄС інвестиційна привабливість, а отже й обсяг інвестицій, зумовлені не економічними та соціальними чинниками – основні проблеми належать до правової та політичної сфери.

Основні напрями інвестиційної діяльності стосуються виробництва простих товарів та обробки сировини. Цей результат можна вважати негативним, бо передові економіки світу, так чи інакше, виробляють високотехнологічні товари, а добування та торгівля сировиною є долею слабозвинутих країн. Крім того, наявним є великий дисбаланс у інвестуванні по регіонах країни – дві третини іноземних коштів інвестуються у підприємства чотирьох областей нашої держави, що має негативний вплив на розвиток національної економіки.

Література

1. Мінфін. URL: www.minfin.com.ua.
2. Служба статистики ЄС. URL: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu>.
3. Дослідження індексу інвестиційної привабливості. URL: <http://www.fdiattractiveness.com/ranking-2020>.
4. Венгуренко Т. Г., Плахотнюк В. В. Аналіз інвестиційної привабливості України. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 103-111. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-103-111>.
5. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>.
6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Діденко А. В., Протопопова Н. А. Захист соціально-економічних систем: аналіз та моделювання. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-57>.
8. Rybalchenko L., Ryzhkov Ed., Ohrimenco S. Modeling economic component of national security. *Philosophy, economics and law review. Scientific journal «Philosophy, Economics and Law Review»*. 2021. Vol. 1 (1). P. 25-36.
9. Інноваційне Придніпров'я: гра на випередження: монографія / О. І. Амоша, Ю. С. Залознова, С. В. Іванов, В. І. Ляшенко, І. Ю. Підричєва та ін.; за заг. ред. В. І. Ляшенка / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, Дніпро, 2021. 286 с.

References

1. Ministry of Finance. Retrieved from www.minfin.com.ua [in Ukrainian].
2. Sluzhba statystyky YeS [EU Statistics Service]. Retrieved from <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu> [in Ukrainian].
3. Doslidzhennia indeksu investytsiinoi pryvablyvosti [Investment attractiveness index research]. Retrieved from <http://www.fdiattractiveness.com/ranking-2020> [in Ukrainian].
4. Venhurenko, T. H., Plakhotniuk, V. V. (2020). Analiz investytsiinoi pryvablyvosti Ukrainy [Analysis of investment attractiveness of Ukraine]. *Biznes Inform – Business Inform*, 4, pp. 103-111. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-103-111> [in Ukrainian].
5. Ofitsiine Internet-predstavnytstvo Natsionalnoho banku Ukrainy [Official Internet representation of the National Bank of Ukraine]. Retrieved from <https://bank.gov.ua> [in Ukrainian].
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
7. Didenko, A. V., Protopopova, N. A. (2022). Zakhyst sotsialno-ekonomichnykh system: analiz ta modeliuvannia [Protection of socio-economic systems: analysis and modeling]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-57> [in Ukrainian].
8. Rybalchenko, L., Ryzhkov, Ed., Ohrimenco, S. (2021). Modeling economic component of national security. Philosophy, economics and law review. *Philosophy, Economics and Law Review*, Vol. 1 (1), pp. 25-36.
9. Amosha, O. I., Zaloznova, Yu. S., Ivanov, S. V., Liashenko, V. I., Pidorycheva, I. Yu. et al. (2021). Innovatsiine Prydniprovia: hra na vyperedzhennia [Innovative Prydniprovyia: a game of anticipation]. Kyiv, Dnipro [in Ukrainian].

Разумова Г. В., Оскома О. В., Перетяцько К. О. Інвестиційна діяльність в Україні та її вплив на національну економіку

У статті проведено аналіз обсягу та структури прямих іноземних інвестицій в економіку України. Наведено та проаналізовано фактори, які негативно впливають на інвестиційну привабливість та інвестиційний клімат в Україні. Встановлено, що в Україні є суттєвий дисбаланс у інвестуванні по регіонах країни – дві третини іноземних коштів інвестуються у підприємства чотирьох областей, що має негативний вплив на розвиток національної економіки. Розроблено пропозиції щодо посилення інвестиційної привабливості України у післявоєнні часи, зокрема, створення максимально комфортних для інвестування умов, що дозволить компенсувати шкоду, нанесену війною.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат, прями іноземні інвестиції, національна економіка.

Razumova H., Oskoma O., Peretiatio K. Investment Activities in Ukraine and its Impact on the National Economy

The article analyzes the volume and structure of direct foreign investment in the economy of Ukraine. Factors that negatively affect investment attractiveness and the investment climate in Ukraine are presented and analyzed. It was established that in Ukraine there is a significant imbalance in investments by regions of the country – two-thirds of foreign funds are invested in enterprises of four regions, which has a negative impact on the national economy development. Proposals have been developed to increase the investment attractiveness of Ukraine in the post-war period, in particular, to create the most comfortable conditions for investment, which will make it possible to compensate for the damage caused by the war.

Keywords: investment attractiveness, investment climate, foreign direct investment, national economy.

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції 07.06.2022